

DUKAY NAGY ÁDÁM

Ha egy percre kinézek a monitorból

Vass Tiborral e-mail szemtől szemben

Tíz éve követem – lényegében folyamatosan, de legalábbis hónapról hónapra – Vass Tibor munkásságát. Kábé ennyi ideje is ismerjük egymást in real life (IRL), ahogyan a szerepjátékosok mondják, s ami a mi esetünkben (is) azt jelenti, hogy a(z) irodalmi szerep)játékon innen és túl, a valónak mondott életben is. Ritkásan találkozunk, de annyira azért nem, hogy ne tudtam volna elképzelni: velem szemben ücsörög, és közösen kortyoljuk azt a palack bort, amit pedig IRL egyedül kortyolgattam. Kiemelkedő irodalmi munkásságáért Vass Tibort József Attila-díjjal jutalmazták. A költő-szerkesztő-képzőművésszel többi közt ennek kapcsán beszélgettem a virtuális térben, ahová persze magunkkal vittük a real life-ból való tapasztalatainkat is.

– Ez az interjú e-mailen, nem szemtől szemben készül, úgyhogy menjünk, kérlek, élményszámba! Mikor és hol vagy Te most, amikor gépeled a válaszokat? Hogy korrekt legyen: én az aktuális bérleményemben csücsülök – Újlipótvárosban, a Victor Hugo utcában –, itt fogalmazok, de nem innen, hanem a sarki sörözdémből fogom postázni a kérdéseimet, mert a lakom nincs bevilághálózva, a bár viszont igen.

– Élményszámba épp folyóirat-városodban, a 30. Salgótarjáni Tavaszi Tárlat munkái között kéne mennem, élményszemben haladnék egy grafikai sorozatommal. Ehelyett ímélszemtől ímélszemben a hernádkaki öreg cseresznyefám alatt élményülök, szándékosan az első, lestrapált laptopom társaságában, amelyen nincs internet-csatlakozási lehetőség. Elvileg lehetne, wifigyelem óvja a kerti légtérrel is, légtére is a háló mindenhol utolér. Ám ha a wifigyelő lappal jövök ki, elvileg végem: terelődik a figyelmem, be-bekacsintok a hálóra, be kell lesnem, él-e a még a Spanyolnátha.

Lényegesnek tartod megemlíteni a földrajzi helyet, ahol írsz, ahonnan mélezel, mert tudhatod, ez nekem mennyire fontos. Hadd legyen érte hálás, elárulok egy titkot, még miért is ez a laptop: *Esőnap* című kötetem nyitója, a *K. jó vers*, melyről azt mondják, sokat idézettségének köszönhetően emblematikussá lett, a közönség számára kultművé nőtt, ezen a lappal íródott, és a *Te Palócföld-idődben* látott napvilágot. Hány kilométer egy Vass-vers, kérdezted *Új Forrás*-béli kritikádban; s a *K. jó vers* ezzel a „problémafelvetéssel” lett kult- és kulcskérdés számomra is. Mondhatnám, most azért ezen a gépen írok Neked, mert kettőnk ímélszemköztjében így helyénvaló, így tisztességes, de arról is szó van, hogy magamnak így megyek (nagyobb) élményszámba :-). A mai napig vannak sorok, melyeket az első írógépem pötyögök le először. Az enter-gomb leütése helyett meghúzni a sorváltó kart, erővel képezni a szöveget, figyelni, ahogy a vers szalad, igazi élményszám. A számítógépen

nem akad össze a billentyűzet, nem kell a két összeakadt betűszárat kiakasztani. Hiányzik az írás mint fizikai ténykedés? Ténykérdés, az írást képkészítéssel pihe-nem ki, és fordítva is így működik. Nem feltétlenül a magam versének gépeléséről beszélek. Élményszem, ez van most az emlékszem helyett, élményszem, ha szerettem volna mélyebben érezni szöveget, beleírtam az Erikába. Erika Kaffka, Erika Füst, Erika Szabó így került intim-közelembe, megsúgtak sortöréseik hangján valami finomat. Talán a földrajzi hely lényegét is úgy értem, érzem meg, mint a számítógépet: alkotórészeit, összefüggéseit írás közben elemzem. Hogy visszatérjek a salgótarjáni képsorozatra: hiába számítógépből jön ki a végeredmény, az elektrográfiák készítése közben nyomhagyó eszközként mind a mai napig ragaszkodom a gépeléshez kötődő anyagokhoz: írógépjavító festékkel, indigóval dolgozom.

– *Mit számít egyébként, mennyiben számít, hogy – Heidegger szép szavával – éppen hol s mikor lakozol költőként? Mert, tudod, mintha mindegy volna, hogy vonaton, itt Pesten, miskolci otthonodban vagy a hernádkaki házádban tartózkodsz-e. Néha azt érzem, hogy bármikor ki tudsz emelni egy verset a kívülből.*

– A hol mikorja, a mikor holja alapvetően számít. Egyik legfőbb élmény a hely, ahol vagyok, ahonnan az akármire reflektálhatok. Akármiről írok, az ahonnannak számomra régtől fogva ki kell derülnie. Ez nem arról szól, hogy később bármikor visszaolvassa egy-egy verset, annak keletkezési helyét be tudjam azonosítani; arról sem, hogy az mások számára a konkrét helynevek által beazonosíthatóvá váljon. Kézzelfogható hosszúsági és szélességi fokok nélkül számomra nem létezne Északfok, nincs fenség, nincs idegenség, nem lenne titok. Nevetném, hogyha nevetnének: könnyű dolgom van, régtől fogva nem a kívülből kell kiemelnem verset. Szánalmasan patetikusan hangzik, mégis mintha mosolygás nélkül ki lehetne mondani, hogy egy nagy, összefüggő szövegem a lakozás, melyből kedvező időben és helyen kiragadhatok nekem tetsző részleteket, teszem azt belülről-szövegek keletkeznek olyan kívül-helyeken, mint büfékocsi, Pest, Miskolc, Hernádkak. Nincs vers-tervszerűség, nincs örömtelenül végzett írásmunka. A magamé szeretnék lenni, egészen, csupán. Nincs olyan, hogy leülök, és írnom kell. Olyan van, hogy élnem kell, mert nem vers-, hanem élet-csinálás van, bárhol képes vagyok rögzíteni, ha közben ezt a bárholt is rögzíthetem. Felnöttem ahhoz, hogy térben és időben felelősséggel tetten érhető legyek. Nincs mesterkéeltség, erőlködve szerelt modoros szöveg, cselekményvezetésekben való hamis agyalás. A *Hamismás* óta tudok írni, ahogy élek, és élni, ahogy írok. Szerettem, ha a pepecselés meglátszik a szövegen, de legyen az a szöveg tanújele: akkor vagyok elégedett, ha az írás élet-azonos akcióm lehet.

– *A József Attila-díj, ami talán menthetetlenül beirodalmiasítja, kánonba emeli a szerzőt, mit gondolsz, be- és kiirodalmasodik majd a szövegszerkesztődbe, illetve -ből?*

– Nem a díj maga, hanem annak valóságsáva-borsa wordülhet be. Wordülj ide, mátkám asszony, az irodalmazódhat be, hogy szavaborsa összegéből a tetves tyúk-jaim köré építettem tisztességesebb kerítést, öntettem alájuk három köbméter készbetont. 2006-os NKA-ösztöndíjam a házam körüli kerítésre, meg az alá való betonra ment rá, most mondja valaki, hogy azért vagyok alávaló, mert nem keríték elég figyelmet az állatságaimra.

Pár napja, a tyúk-kerítés elkészülte után mondom a páromnak, te pár, van egy új, marha nagy álmom. Na, mi az, mondjad már, közben bizonyára felkészült egy hollandiai kirándulás bejelentésére, vagy hogy végre kinyögöm, megvesszük a sparheltet,

vagy tényleg elhozunk az ónodi vásárból egy fekete gyerekpultit Sárához, a kúvaszhoz. Benyögöm, hogy szeretnék téglából egy kerti budit, ne homorú farost lenne már, hanem egyenes téglá, nem lenne bent akkora szél. Hülye vagy, mint szél a budiajtót, mindig ez jut eszembe odabent, s nem ennek kéne. A pár nevet. Micsoda vágyaid vannak, mondja, és nevet, a pár boldog lett a marha nagy vágyamtól. Ez irodalmazódhat be, nem a díj maga.

– *Név vagy a szakmában, így mondják, azt hiszem, kit rang – könyvtárnak, műv háznak, galériának, folyóiratnak – vendégszobául látni. Hogyan viseled az egyre inkább rád rakódó hivatalos-hivatásos költő „bácsi” szerepet? Hogy diákújságírók, diákköltők rakják eléd kéziratokat, kérik az interjúkat, a „nagy” irodalom meg az új verseidet, a köszöntőket, a megnyitásokat, a vitaindítókat stb. várja, határidőzteti. Mennék ezek is élményszámba, vagy azért kiközöklentenek abból a szemlélődésből, ami, én azt gondolom, egyik alapföltétele nem csak költői, de képzőművészeti munkásságnak is?*

– Valóban a szemlélődés a kulcsszó. Igazából nem az irodalom-közeli munkák zöklentenek ki, hiszen kevés kivétellel mindent olyanként élek meg, s szeretettel, alázattal igyekszem őket elvégezni. Erre szinte csak a magukat, helyzetüket, „nagyságukat” alaposan félreértő emberek ostobasága képes. Ez az a típus, amely lelkes íméleiben rehabilitál, bocsánatot kér, amiért korábban nem olvasott, aztán hivatlanul odatolakszik a házadba, hízeleg, s mivel többedszerre sem kapja meg, amit szeretne (verset a lapjába), és mikor felérzi, hogy a nyíltan tudtára adott jellemhibái miatt tőled soha nem fog kapni, akkor támadást indít. A munkától napokra képes elvonni a figyelmem az ilyen igazságtalanság, ami még veszélyesebb, ha sznobizmussal párosul. Nagyon az agyamra tud menni, ha ez a fajta csak azért szervezi körbe magát mások által nagyra tartott nevekkel, mert saját legitimizációjának útját ebben látja. Az sajnos napokra lefoglal, ha azt tapasztalom, hogy akit ez az ember a kiszemeltjei közül egy bizonyos idő után nem tud becserkészni, azt tiporni igyekszik. Ha a díj első anyagi hozadéka egy a korábbinál esztétikusabb tyúkkerítés, akkor az első emberi, hogy megtapasztalhattam: kinek őszinte az öröm, ki büszke és miért, kinek közömbös, kinek hogyan ad csalódásra okot, kinek pofáraesés, s emiatt kinek a díj fikázása, kinek az én fikázásom. Igen nagyon kevés kivétellel olyan munkákat nem vállalom el, amelyekre a díj előtt nem kértek volna fel. Azt nagyon nem tolerálom, ha miatta olyanok keresnek meg, akik korábban nem, vagy másképpen tették. Kevésbé érdekel, mennyire (nem) bírják, ahogy ezt a tudomásukra is hozom.

– *Ugorjunk újra a hálóra: nettelenül mit érnél te? Csak merthogy éltél, értél úgy is: 1989-től, egy főiskolai diákíró-verseny megnyerésétől számítod, ha jól tudom, pályádat, s akkor még aligha sejtethetted, hogy a XXI. században a spanyolnátha(.hu) miattad üti majd föl újra Európában a fejét.*

– '89 nagy év volt számomra: a főiskolai irodalmi pályázat első helyezése, állami vizsga, bevonulás, versem megjelenése egy jegyzett, országos antológiában. Internetnek se híre, se hamva. A köztársaság kikiáltásakor szolgálatban voltam, jelképes volt azon a hűvösön a rádióból hallani a szabadságról szóló beszédeket. Leszerelésemet követően ennek is köszönhetően kezdtem újragondolni a szabadság, a szabadosság fogalmait. Mire felocsúdtam, már '96-ot írtunk, s ímélcímem volt. Jókor érintett meg a hálózattudat, bőven volt időm kiagyalni a *Spanyolnáthát*, egy kizárólag az interneten megjelenő médiumot. '97-ben írásaim, képzőművészeti munkáim jelentek meg a hálón, ám ezek legjava nem kimondottan oda készült. Izgatott, milyen

lehet bizonyos műveknek kizárólag ott jelen lenniük. Hálózattudatos gondolkodásom a Marcelland (Nemzetközi Művészeti Gyűjtemény '98-as) megalapításával, projektjeivel kezdődött: egy nemzetközi küldeményművészeti kiállítás katalógusát alkottam meg az interneten. Ez azonban csak kiegészítője, járuléka volt a „földi” projektnek. Belga, holland, luxemburgi művészeti akciók aktív résztvevőjeként kezdtem kutatni a net mint elsődleges műalkotás-közlő médium jelentőségét. Ráébredtem, hogy helyzet van. Nemzetközi projekteket kezdtem szervezni, mígnem önálló alkotói honlapomon, a hamismas.hu-n vettem a bátorságot kizárólag a netre fejlesztett akciókat bemutatni. 2004-ben a hamismas.hu szanaszét folyó művészeti üdvözlőlapjaként, hívószavakra született alkotások, tematikus lapszámok közlésével indult a *Spanyolnátha*. Jó érzés hallani, hogy a *Spanyolnátha* sikertörténet, hivatkozási alap, megkerülhetetlen médium lett. Hálózat nélkül máson agyaltam volna. Nem a hálózatnak köszönhetően lettem számomra az, ami, de nélküle alapvetően másképp alakult volna az életem. Izgalmas kihívás volt negyedévről negyedévre, lapszámról lapszámra kimunkálni, tökéletesíteni a netes folyóirat-közlés vezérelveit; borzongatóan jóleső érzés tapasztalni, ahogy az idén ötödik születésnapját ünneplő folyóirat vívmányait az újonnan indulók kész tényekként, etalonokként alkalmazzák.

– *Kérdeznék a terveidről, de mindig keveset beszélsz a távlatiakról, aztán amikor találkozunk, mert nem csak e-mailezünk, rendre kapok egy újabb Vass-kos könyvet... Ne mondd el, ha nem akarod, de azért megkérdem, mert az ember (ide vessző) azt hiszem, érzi ezt: mit gondolsz, mit tapasztalsz, merre vezet, vezetett a világnak azon leképezése, megírása, ahogyan azt te tetted, teszed? Igaz rád, engem ez kivált foglalkoztat most, hogy annyit értesz meg a világból, amennyit sikerül belőle megfogalmaznod? S mi az, amiről úgy érzed, annyira nem érted, hogy föltétlen meg kell fogalmazd?*

– Vagy ritkán találkozunk, vagy gyakran van új könyvem. A tavaly megjelent *Nem sok sem* kétharmada az 1997 és 2004 között megjelent kötetekből válogat, melyek egyenként is generáltak igen tisztességes figyelmet, egyikük sem maradt a kritika kitarató, számottevő érdeklődésén kívül: közel félszáz írás jelent meg róluk, s egyetlen rosszindulatú (ugyan miért ne épp Miskolcon megjelent) reflexió kivételével azt mondják, jó úton haladok. A kedvező kritikai visszhang dacára megfontolandó, mennyire a korábbiak mentén kell útvonalat tervezni: megnyerjen-e engem a munkámról másokban kialakult kedvező kép annyira, hogy továbbra is a bevált módon éljek, írjak. Ha szerep lenne, amit élek, meg ahogyan, alaposabban gondolanám meg. Így is megteszem, de ahogy íráskényszerem nincs, úgy szerepek föltétlen-megfogalmazásai sem izgatnak. Kun Marcella, a laptopmodell erre azt mondaná, ne félj, amíg nem vagy a saját váteszed. Egyre inkább megvan a védettségem a hízelgéssel és a rosszindulattal szemben is, de ha a szülővárosomban ostoba irodalmi emberségbe botlom, az hosszabb távra képes kibuktatni.

Távol áll tőlem, hogy a városban, illetve vonzáskörzetében, vagy Zuglóban, vagy épp útközben elhiggyem, a világból csak annyit értek, értsek meg, amennyit szóban, képből a magam elvárásai szerint képes vagyok megfogalmazni, illetve amit ebből érteni, érezni vél a kritika. Ám amiről szólok, azt kétségkívül jobban értem annál, mint amiről nem. Megette volna a fene az egészet, ha ez arra vezetne, hogy ha nem értek valamit, kezdjem el körülírni, hogy hátha attól majd jobban értem. Nem akarok mindent mániákusan megérteni, pláne nem a dolgok megírhatóságán, leképezhetőségén keresztül. Az alkotás számomra nem problémafelvetés,

vagy nyugtalan kerülgetése a megérteni kívánt dolgoknak. Nem kételyeket támasztok, hanem megoldásokat keresek. Ha valamit kiadok a kezemből, azt megoldottam. Azt, és nem azzal valamit. A dolgok megértéséhez persze a fogalmazáson keresztül is vezethet út. Az alkotás megnyugtat, talán azért is, mert közben igazából nem műalkotni törekszem. Soha nyugodtabb nem voltam, mint írás közben. Ha egy percre kinézek a monitorból, az éppen látottakból több mindent megértek, mint azelőtt. És így vagyok a kritikával is. De nem feltétlenül arról írok, amit így „kinézve” értek meg. Sőt. Lehet, gyakran azért is vágyom írni, mert tudom, hogy akkor nyugodt vagyok. Ám azért leülni írni, hogy megnyugodjak, s majd azáltal értek jobban dolgokat, na, olyan még sosem volt. Ne is legyen.

